

ХАНТЫ ЯСАҢ

Основана
1 ноября 1957 года

08.08.2024
№15 (3651)

Шуши мир ёмаңхәтл пила!

16 »

Ханты неңәт Полнавәт кәртән йктәшсәт. И. Фирсова китум хур

Айлат ёх
вәйтәнтупсы

» 5

Сырья шәшты увәс
мирев айлат хә
Артём Тарлин

» 10-11

www.khanty-yasang.ru

«Потум союм» шуши
мир тәхи рәпата
олаңән

» 13

Мосты нәпекәт сыры әкәттә питләт

2024-мит олдн Ёмвош округ хуца Россия мўев социальной фонд тахи ёх пенсияя мәнты нивәлдкем щурәс хуят пәта сырышәк немасыя нәпекәт ләщәтсәт.

Щиты округевн вәлд-ты 8976 хәннехуят пенсияя мәнты вер олаңан сырышәк уша версәт.

Пенсияя мәнты вәнлат ёха ол муй па вет ол елпийн щити вер ләщәттәт мосл.

Тәм 2024-мит олдн мўң Югра мўевн 1969-мит тәлдн сема питум неңәт па 1964-мит тәлдн сема питум икет пенсияя мәнләт.

Мет вулаң – щит мўң Увәс мўевн 15 ол рәпитты щира страховой ут тайты мосл муй па 20 ол рәпитты щира имет пәта па 25 ол икет пәта.

Рәпитты ёха пенсияя мәнты елпийн мет сыры рәпатаел кәща муй па социальной фонд немасыя тахи ёх пида иса верәт олаңан уша павәттәт мосл.

Тәп тәм рәпата верум юпийн хәннехә лицевой счәт хуца пенсияя вух

юхәттәт питл. Щити тумпи пенсияя вер «Госуслуги» тахи мухты ләщәттәт рәхл.

Мулды верәт олаңан иньщәсты ләңхалды ки, тәрум пәта щити карты кел 88001000001 хўват иньщәсәтәт. Щити тумпи арсыр мосты верәт олаңан уша верты щити тәхетн рәхл: «ВКонтакте» хуца <https://vk.com/sfrhmaougra>, «Одноклассники» хуца <https://ok.ru/sfrkhmao>, «Телеграмм» хуца <https://t.me/sfrhmao>.

Рәпитты хәннехуятәта тәмәщ вулаң вер шеңк нәтл.

Югра социальной фонд айкел хәнты ясаңа тулмащәтәт:
Светлана Сатина

Югра мўвн аршәк хотәң вой енмәлты питлә

Тәм вәнән Югра мўва Россия хон пеләк сельской хозяйства тахи министр ләңкәр хә статс-секретарь Максим Увайдов юхтыләс. Лўв округев кәщәйт пида мирхот верәс, хута путәртәс, муй щирн па хуты Югра мўевн аршәк хотәң вой енмәлты верәт ямсыева ләщәттәт рәхл.

Мирхота әктәщум па округев арсыр тәхетн рәпитты кәща ёхлўва лўв лупәс, хуты елды пәда Россия мўв Президент хә партум щирн агропромышленной комплекс верәт арашәк па ямашәк иса 2030-мит ол вәнты верты мосл. Ин тәм ол па хотәң войт енмәлты вер кўшкәпа еша вәншәка йис, тәп па елды ямашәк ләщәттәт рәхл.

Щити пәта, Максим Увайдов ясәтәт щирн, аршәк турн па сыр-сыр хотәң войт летут немасыя тәм лўң тылщәт мәр сопәсләтәт мосмитл. Щәлдта арталдәтәт па ямсыева уша верты мәшәң па тумтак мисәт, ловәт па арсыр хотәң войт. Мәшәң утәт тумтак войт эвәлт нух

вўты па ямсыева атәлт щирәтн енмәлты.

Щити киньща лыпәт хойты тыләщ олаңмит хәтл вўш эвәлт Россия хон пеләк мўев луваттыйн йилуп щирн арсыр хотәң войт

Интернет эвәлт вўюм хурнән

нюхет нух хәншты, вантты па хәннехуятәта тыныты щирн арталдәтәт питлдыйт.

М. Увайдов мирхотн вәлум Югра мўв правительствә кәщәйтә елды путәртәс, хуты тәм ол вўш

эвәлт хотәң войт енмәлты щирәт кашәң пўш арсыр реестрәта нух хәнштыя питләт. Щити утәт хўватн, вантә, сыр-сыр войт вәлдты тәхетн хәннехә имухты уша верл, муй арат па муйкем вой лўв тәта тайл па елды енмәлтәл.

Тәм күтн щимәщ реестр нәпекн, мәта ут Югра мўв кәщәитн версы, 100-кәм процента арат хотәң войт нух хәншман вәлдәт. Лўв күтәлдн васәт, ләнтәт, щиткўрекәт па ищиты нух хәншсыит. Щәлдта 94,8 процентәт вўды па 89,1 процент ловәт, 45,5 процента арат пәрщәт.

Мет хәщум күтн мирхотн вәлум Югра мўев кәща ләңкәр не Ольга Литова нәхмәс, хуты дыв елды ищиты аршәк па ямшәк хотәң войт енмәлты питләт.

Внутренней политика департамент айкел хәнты ясаңа тулмащәтәт:
Владимир Енов

Округ кэща хэев Сүмätвош районан вэс

Сүмätвоша яңхмалн округ кэща юкана вэлты хэ Руслан Кухарук щäта вэлты хәннехуятät пидä вэйтантылäs. Лыв сыр-сыр мосты верät олаңан путärtсät, мәта утät район хүваттыйн лэщätлүйт. Щит мир ямälты верät, айлат ёх пäта пүншты йилуп тэхет, вүды тайты ёх рэпата па вэлупсы щирät.

» Хутыса район елды вэлты питл, муйсär верät метолаңан лэщätты мосл, щит олаңан щäта вэлты хуятät ат путärtлät. Муйн, кэща ёх, рэпатаев – щит щиты верät тэты, лэлн щит нумсät, щит путрät щирн иса верät ат тывсät, – лупäs Руслан Кухарук.

Елды лүв лупäs, иса районät хәннехуятät пидä вэйтантылты елпийн лүв олаңалн вантäl, муй нүша верät щит районан вэллät, муй щäта вэлты хәннехуятät щит олаңан путärtлät, муй лыв лäңхалät, лэлн лыв мүйвелн тунщираңа ат лэщätты. Тäm ол олңитум вүш эвэлт округ хәннехуятät эвэлт эшät ямälты верät олаңан 342 иньщäсупсы юхтäs, вошät лэщätты олаңан – 159 иньщäсупсы, ЖКХ верät олаңан – 146 ясän. Ищиты хәннехуятät иньщäссät мир тэтылты оса машинайт па мир декщитты па па мосты верät олаңан. Щиты Саранпауль вошн вэлты хәннехуятät уша версät, хән вошеда терапевт, хирург па педиатр тохтурät рэпитты китлүйт. Щит тумпи лыв лупсät, ол мär ям яңхты эш äн тайлät, щит пäта пельница мосты пурайн юхätты щир äнтэм.

Юхды Р. Кухарук лупäs, лүвела Сүмätвош пельница атма йилпатты олаңан мир айкелät китлät. Лүв щит тэхит вантты яңхäs па хотät омäсты департамент тэхитя непек китсы, муй па щäта тунä лэщätты мосл. Тäm вер

» Р.Н. Кухарук Игрим воша яңхäs. admhmao.ru сайт эвэлт вүйом хур

лыв така вантты питлät. Ищиты вэйтантупсы пурайн путär мәнäs айлат ёх пäта лэщätты верät олаңан. Щäта путärtсы, лыв пätäла йилуп оса тэхет верты мосл, хута айлат хуятät яха äктäщты па мосты верät лэщätты питлät.

» Тämхätл мосл щиты верты, лэлн айлат хуятät рät мүйвелн хäщты ат лäңхасät, тäта ат рэпитсät па хоттел ёх ёша ат павätсät. Тäm мосты вер ищиты тунщираңа лэщätты питлäv, – лупäs округкэща хэев.

Саранпауль вош эвэлт Р. Кухарук вүды тайты верät олаңан иньщäссы, муйсär нётупсät питлät па тылäщ вух нух алумты олаңан.

Юхды Р. Кухарук ястäs, тämхätл кэща хуятät нух вантлät, хутыса нётупсы верät мосты щирн лэщätты, лэлн кашäң вүды тайты хуятä нётты.

Светлый кертän вэлты

хәннехуятät иньщäссät, хән дыв кертэлн яньщты йиңк сыстамтты тэхит верды. Щит олаңан округ кэща хэя ищиты соцсетят хүват хәншы, тäm вер лыв нух вантлät па мосты щирн лэщätты питлät.

Хулимсунт кертäң хуятät Сүмätвош районан йилуп вэлты хотät омäсты вер па льготной ипотека олаңан иньщäссät. Щит олаңан округ йилуп кэща хэев лупäs, Сүмätвош район ин Россия Арктической тэхитя луңман вэл па щит пäта тäта ипотека йилуп щирн мәты питлы.

Елды лүв лупäs, хуты Сүмätвош район Арктической тэхитя луңум вүш эвэлт тäта мосты верät лэщätты щир вәншäка йис. Кэща хуятät лäңхалät, лэлн тыв йилуп предприятияйт ат луңсät, тäта йилуп рэпата тэхет ат тывсät, йилуп хәннехуятät вэлты па рэпитты ат юхätсät. Щит пäта льготной налоговой режимтäта рэпитты ат питäs. Мосл туризм верät тунщираңа

лэщätты, лэлн тäта вэлты хәннехуятät аршäk вух ёша ат павätсät. Щит верät унтасн Сүмätвош районан вэлты хәннехуятät вэлупсэл яма па тунщираңа мәнты питл.

Сүмätвош района мәнätл елпийн Р.Кухарук мет ар иньщäсупсы Игрим вошн вэлты мир эвэлт юхätсы. Щит пäта лүв олаңалн Игрим воша яңхäs. Щитв юхтумн лүв мет олаңан тухлäң, хопät латты тэхит па аэровокзал нух вантсälэ. Тухлäң, хопät латты тэхит щäта сэй эвэлт верман вэл, щит пäта кашäң пурайн лэщätман тайты мосл. Аэровокзал хот 1966-мит олн омäссы па ищиты йилпатты мосл. Кашäң ол щит аэропорт эвэлт 12 щурäs мултас хәннехэ тухлäң, хопätн яңхäl. Районан вэлты хәннехуятät пäта па аршäk рейс верты мосл. Щит пäта 2025-мит олн субсидия вухät ортты пурайн щит вер ищиты нух вантлы. Па йилуп аэровокзальной тэхит омäсты олаңан ищиты путär мәнты питл.

Тämхätл Игрим вошн 52 ар йитуп хот катрая йис па щит нух лосытты мосл. Щит 440 хот йит эвэлт 770 хәннехэ йилуп хотäта касälты щир лавälлät. Щит пäта мосл хотät омäсты организацияйт кәншты, мәта утät щитв юхätлät. Щит вер лүв округ строительства департамент хуятäта тэты партäs.

Па ар мосты нүша вер округ кэща хэев нух вантäs па арсыр департаментät хуятäта лэщätты партäs.

Внутренней политика департамент айкел хәнты ясäңа тулмащтäs:
Надежда Вах

Там ол олңитум вўш эвэлт Югра мўевн «Доброслужащий» вер тэты питсы.

Югра мўевн мосты вер лэщятлы

Щит хэн государственной па муниципальной кэща тэхет рэпатнекат кат лапат мэр Гумкорпус тэхийн волонтера вэлдэт па хәннехутата нэтлэт. Лыв СВО тэхия летут тэлэт, щята летут кавартлэт па щята вэлты ал мира ортлэт, госпиталят хуши далъ хэрэтан мэшмалтум хуятулва нэтлэт, шукатум хотат йилпа омэслэт па па арсыр мосты верат верлэт.

Ол олңитум вўш эвэлт щив 500-кем хуят, лыв кўтэлн вош кэщайт, депутатат па сыр-сыр департаментат кэща ёх яңхсат.

Округевн рэпитты хуятат СВО нўшайт пата и хэтл мэр рэпитум вухдал китлэт. Щит кэща хуятат, арсыр тэхетн рэпитты ёх па ал мир вух мэлэт. Щи вухат далясты па мэшмалтум ёх пата нэтупсэта тарупталдыт.

Хутыса щи вера катлэсты, «Команда Югры» портал хуща хәншман вэл, мата уг <https://diskyandex.ru/d/CydE0wwA0BPM0w> тэхийн шивалаты рэхл. Щята «личный кабинет добровольца» тэхийн анкета хәншты щир вэл, мосты непекат щив пунты па вантты щир вэл. Хуйтат лаңхалэт ки добровольца йиты, «личный кабинет» тэхийн регистрация вер лэщятты рэхл.

Айкел ханты ясаңа тулмащтас:
Надежда Ильина

Вэйт лор тылэщ 9-митн шуши мират хэтл посталды

1994-мит ол вўш эвэлт вэйт лор тылэщ 9-мит хэтлэн ООН Генеральной Ассамблея поступсы щирн мўвтел шуши мират ёмэңхэтл вэлдлэ. Кашаң мўвн там хэтл ар щирн посталды, тэп кашаң мўвн щи хэтл шуши мират вэлупсы олэңан путартлы.

Тэнял нюки хотат ёмэңхэтл пурайн. Л. Гурьева верум хур

Там ол Ёмвош округевн там хэтл ищи вошатн па кэртатн постаты питлы, сыр-сыр мирхотат, вэитантупсэт, ванлтупсэт, етнхотат лэщятлдыт. Мўң Югра мўевн йис пура вўш эвэлт шуши мират вэлдэт: хэнтэт, вухалят па юрнат. Хәннехэ Россия перепись щирн тамхэтл округевн 32 щурэс арат шуши мир вэл, щит иса тата вэлты мир эвэлт 2% питл.

Там йисн вэлупсы щикўш кеншэка йис, сыр-сыр там йис щўңкэт, машинайт тывсэт. Тэп округевн ай кэртатн па вэнт шушетн вэлты шуши мират там вэнтывэс мир вэлупсийн вэлдэт, хутыса хэнтывэс опращдал вэсэт. Ищитывэлэт тайлэт, войхўл велпэслэлэт, вэнтан воньшумутат, нохрэт акэтлэт. Ай кэртатн па вэнт шушетн кэр алляты пата тўт юх акэтлэт. Лэлн

вэлупсэл кеншэка верты па лавалман тайты пата округев хуши сыр-сыр мосты поступсэт вўсийт.

Мўң Ёмвош округевн мет сыры па Россия тэхет киньши Дума тэхийн шуши мират Ассамблея тэхи пўншы. Щи тэхийн хэнтэт па вухалят увэс мират пата вўты поступсэт нух ванлтэт.

Округ правительства тэхийн шуши мират пидарэпитты кат тэхи лэщятсы, щит округев увэс мират Совет тэхи па шуши мират верат нух вантты па арталаты Межведомственной комиссия. Ищимащ тэхет яртыяң муниципальной район тэхийн лэщятман вэл, хута шуши мират вэлдэт. Щиты округ кэща ёх и нумэсн, и верн шуши мират пидарэпитлэт па мосты верат лэщятлэт.

Югра мўвн «Устойчивое развитие коренных

малочисленных народов Севера» адресной программа рэпитл. Щи унтасн йис вэлупсы, йис культура верат лавалман па шавиман тайлдыт. Там программа вера кашаң ол 150 миллион шойт вух есэлды. Щи вухат эвэлт 53% – щит традиционно-хозяйственной верата мэллэт, 47% вухат – культура, вэлупсы нух алумты, ямэлты па вэнтаты верата тарупталды.

Государства эвэлтматы щимэщ вухаң нэтупсы унтасн арсыр мосты верат лэщятлдыт, щит мўват-автат лавалды верат, йис вэлупсы тэты щират, войхўл велпэслэты па тайты верат, рэт ясэңат лавалман па шавиман тайты, йис культура, вэнтаты па сыр-сыр социальной верат тэты щират.

Путар хәншэс:
Надежда Вах

Мордовия мўв Саранск вошн вэщ тылэшн 4-5-мит хәтләнән «Национальная школа лидерства» немуп вәйтантупсы вэс. Тәмәщ немуп вән вәйтантупсы – щит каркам па нумсәң айдат ёх яха әкәтты тәхи, щәта арсыр путрәт лыв хәләнтләт, арсыр верәт лыв верләт. Щи нумсәт, щи верәт и тәхи пелә керлуман вәлләт, муй вүрн мўң Российской Федерация мўвевн вәлупсы щиты ләщәтты, хән арсыр мирев ләхсәңа па яма күтәлн вәлты питләт.

Айдат ёх вәйтантупсы

Тәм вәйтантупсыя 200 мултас айдат ёх юхәтсәт, щит финно-угорской па самодийской мирев, лыв тәта Россия 26 мўв сўңәт эвәлт вәсәт.

«Национальная школа лидерства» – щит «Ассоциация финно-угорских народов Российской Федерации» Россия оса тәхет ләщәтум әктупсы, лывела «Федеральное агентство по делам национальностей» ёх нәтсәт. Тәм вәйтантупсы верум пәта федеральной бюджет эвәлт субсидия вухн мәсыйт, щи вухәт нәмәсыя тәм верәт пәта вәлты вухәт. 2024-митолн щи вухәт федеральной национально-культурной автономияйт па арсыр некоммерческой тәхет пәта тайты вухәт. Тәм вухәт щи ёха мәлыйт, мәта хуятәт Российской Федерация государственной национальной политика щира верәт верләт.

Тәм вән мирхот Мордовской государственной национальной драматической театр хотн пўншса. Югра эвәлт тыв вет хуят юхтылсәт, щит Артём Тарлин, Наталья Колобова, Александра Тарлина, Пётр Молданов, Оксана Молданова. Тәм айдат ёх «Югра дылнуптәты» немпи шуши мир оса тәхи мухты вәйтантупсыя китсайт.

Вәйтантупсыин арсыр верәт вәсәт, пленарной мирхотәт, сыр-сыр верәта вәндтылды тәхет па сыр-сыр верәт олаңән путәртты әктупсәт. Айдат ёх вәндтылды па сащ-

Югра мўвев эвәлт мирхота яңхум ёх

мәлтәты тәхетн кәт вер олаңән путрәт мәнсәт. И щир вер, муй вүрн тәм вәлупсыин, кашәң мир йис вәлупсәт нумәсн така тайты па елды тәты. Кимәт вер, муй вүрн арсыр ясәңән путәртты ёх, арсыр Най-Вәрт тайты ёх нумәсәл күтәлн ләхсәңа вәлты пелә керәтты. Ар путәр мәнәс карты щўңкәт олаңән, муй вүрн щитәт мухты Россия мўв луваттын вәлты мирев йис верәт, йис вәлупсәт, йис ясәт тәм вәлупсыин вана тайты па елды тәты. Щәлта па путәр мәнәс, муй вүрн айдат ёх нумсәт тўң ёш пелә, нур ән кәншты, ләль ән кәншты ёш пелә керәтты.

Мет олаң хәтлән пленарной мирхотн тәм йис карты щўңкәт олаңән «IT-технологии в продвижении культуры народов России» путәр мәнәс. Тәта ясәң тайсәт щи тәхетн рәпитты нумсәң

ёх: А. Болховитянов, лўв государственной органәт пила рәпитты тәхийн ух хә, щи киньша па «Локализация продуктов «Яндекса» на языки народов России ООО «Яндекс» проект ух хә А. Москаленков, ООО «Яндекс» региональной сотрудничества ух хә, Р. Гатауллин, лўв па «отдел координации работы региональных разделов на языках народов России интернет-энциклопедии «РУВИКИ» ух хә.

Тәм әктупсы верәт олаңән нәмәсман «Ассоциация финно-угорских народов Российской Федерации» Россия оса вер ух хә, Российской Федерация сенатор хә П. Тултаев лупәс:

» Ма щиремн, щит шеңк ям вер, хән арсыр ёх күтәлн путәртләт, тәта әкмум ёх лыв и нумәсн, и верәтн вәлты ёх. Лыв ху-

лывела айдат хуятәт, мира нәтты верәт ләщәтман вәлләт. Тәх ёх щикўш хулна айдат хәннехәйт, тәп мира нәтты верәт хўвәншәк верләт, щит хўты яң олаң әнтәм кўш, ищимурт лыв щи рәпата яма вәләл, щи верәтн сащ тәйләт. Мәнәма яма кәл, муй мўрт лыв семиедал вулиләт, муйкема лывела тәта әмәщ вәлты. Ма щи кўш нәптем ай әнтә, мәнәма ищи тәм тәхийн әмәщ. Тәта айдат ёх вәна ювум нумсәң ёх пила путәртләт па күтәлн ищи вәйтантыйлдәт, путәртләт. Тәта хуты вера ар нумсәң ёх яха әкмумсәт. Ма щиремн, тәта әкмум айдат ёх па нумсәң вәншәк ёх күтәлн вера мосләт. Лыв хуты нумәсәлн пеләтәнтләт. Щит пелә әмәщ вантты.

Путәр хәншәс:
Пётр Молданов

Ханты па вухаль ар суват – эмщят

«Ханты ясаң» газетаев лўңатты ёх, тәм ванән па хон пеләк Венгрия мўв вулаң Будапешт вошн научной тәхийн рәпитты ханты хә Виталий Сигильетов путәр китәс. Щит ар суват дерамтты учёной не Каталин Лазар хәншәл, муй щирн ар суват әкәтман хәнтэт пида рәпитәс.

▲ Каталина Лазар

Муй вўрн ханты арәт дерамтсум

Ис рўтыщәтеммн па нәмәлмәсем, муй щирн ма ханты мир пида олаң пўш вәйтантийдсум. Вантә, ашколайн вәндтийдмемн ма арәт арисум на нарәссум, тәп елды Будапештской университет хуща мадьяр, английской па финно-угорской ясәтә вәндтийдты мәнсум. Непекәңа ювмемн профессор хә Габор Берецки рәпата вәйтты нәтәс. Лўв ар суват дерамтты научной институт (Венгерской Академия Наук) профессор хә эвәлт Ласло Викара эвәлт иньщәсәс, дыв хущела рәпата вўдыюм муй әнтә? Щиты щи ма щи научной институт хуща рәпитты олднитсум.

1980-мит олдн мўң институтәва йис вәлупсы дерамтты мадьяр мир учёной не Ева Адамовна Шмидт юхтылдәс. Лўв мўң кәщаева Ласло Викаря ханты мир ар суват тәс. Лўв щи пурайн Волга ас хонәңән вәлты финно-угорской мир ар суват дерамтәс, щирн щитәт мәнәма уша верты партсәлдә. Е.А.

Шмидт ар ханты ар хәншиләс. Мин путәртсумн, хутыса ханты арәтн ясәт па ар суват ийха нух вантты мосл.

Вәйт дор тыләщ 1990-мит олдн хәнтэт мўң хущева, Будапештской ар суват дерамтты института юхтылдәсәт. Щәта Пўпи якхот ванл-тәсәт. Ева арәт эвәлт ясәт хәншәс, ма – ар суват. Щикўш альбом есәл-ты вўтыщийдсумн, тәп ән веритсумн.

Ван хәтлуп тыләщ 1990-мит олдн хәнтэт па вухалят Ёмвош округ сема питум хәтләл, постәсәт. Щив мойңа мадьяр мир яңхсәт, щи кўтн мин Е.А. Шмидт пида ищи вәсумн. Ёмәңхәтл сукхум юпийн мўң юхи кердәсўв, Ева елды Вўтвоша Пўпи якхот вантты мәнәс. Ма сәмемн ищи щив вўратсум.

Ева хәнтэт эвәлт иньщәсәс, рәхл муй әнтә Каталин Лазар щив юхәтты? Рәхл, щирн ма мәнсум па эстонской режиссёр-этнограф-оператор хәя Аадо Линтроп кина хәншты пәта хәлүм щосәң 8 кассета тәсум. Ма сонтумәсум, икема кәт нявремңәдам хәйсум па тухләң хопн сыры Россия мўв Москва хон воша, щәлта па Ёмвош округа, әхәт Вўтвош кәрта Пўпи якхота мәнсум. Ева магнитофон кассетая хәншәс, Аадо Линтроп кина верәс. Щиты ма Ева пида 1991-мит олдн лўңән хәт лапәт мәр касум хәнтэт хуща вәсум. Щәлта 1992-1993-мит олднән лўңән 4-5 лапәт мәр ма йис вәлупсы дерамтты учёной не Агнеш Кережи па ясәң дерамтты не Марта Чепраги пида хәтл етты пеләк хәнтэт хуща вәсум. Ева хәнтэт пида ханты щирн путәртәс, Агнеш па Марта – дыв пиләла рўщ щирн. Мәнәма, вантә, па ясәң вәндтәты шеңк давәрт, щирн ма ханты ясәң ән тәйсум, рўщ щирн вевтама путәртсум.

Мәнәма ханты арәт әмща дерамтты вәс. Итәх хуятәт иньщәсәл-дәт, мадьяр мир арәт ханты арәт

ихураспет муй әнтә? Тәп ма юхды лупсум, мет сыры уша верты мосл.

1990-мит оләтн хәнтэт вўт кәр-тәтн хулна вән щемьяяңа вәсәт. Лыв хўл велпәсләсәт, воньшумутәт әкәтсәт, вўлэт тәйсәт. Лыв ханты щирн пойкшәсәт. Щи оләтн щәртәң әх вәсәт, дыв немасыя арәт арисәт. Щи арәт пасыр тўрсыйн ариләт, щи арәтн йис ясәт хәщсәт.

Йистелдн хәнтэт арисәт. И ар вўты ки, сырышәк арн и ясәт вәсәт, елды па хуят арийл ки, еша пасыр ясәт тывләт. Щит, вантә, йис путрәт путәртты вер хурпи, мет вулаң – тывум вер олаңән вешкәта путәртты.

XX-мит нәпәт юхи хәщум оләтн ханты арәт хулна йис щирн хәнш-сыйт, тәп йилуп пурайн щиты атәлт хәннәхә вәлупсы олаңән арат тывсәт. Щиты увәс ханты ими арийс, муйсәр лўв тащәң вўдең муй па ям велпәс неңа вәс. Щи тумпи имет арисәт, хутыса тухләң хопн Ёмвоша юхтылдәс па тәта ям вел-пәс пәта ишәкты непек па пушкан еша холумсәт. Щиты «Тухләң Зоя» ар тывәс, тухләң хоп олаңән щиты альщәсы: «Ащем – тухләң хоп, әңкем – тухләң хоп», Ёмвош олаңән щиты альдысы: «Ёмвош – щит ай рўщ вош, щәта арсыр мирәт вәлдәт; сыр-сыр мируп ханты вошие».

Щи пурайн хәнтэт вәсәт, мадьяр мир – щит лыв рәт мирел. Вантә, хўвн XIX-мит нәпәтн щи олаңән мадьяр учёной хә Антал Регули па па учёной ёх уша версәт па научной непекәтн хәншсәт. Йистелдн мадьяр па ханты ясәңнән еша ихураспия хәщсәт, тәп мўң хўвн па европейской мирәт кўтн вәлдүв, щирн культураев еша па хураспия йис.

Тәм йисн мет вулаң – щит елды ханты мир йис вәлупсы дерамтты, йис путрәт, моньщәт, арәт әкәтты па щитәт Интернет хуща пунты. Щи вер елды ән тәты ки, мўң щимәщ тащ вәтшәлүв...

Каталина Лазар,
ар сўвәт дерамтты мадьяр
мир учёной не
Ханты ясәңа тулмащтәс:
Людмила Гурьева

Вэйт дор тылҕащ нҕдмит хаталн «Газпромнефть» унтасн верум «Рэт вошэт» поступсы хувааттын Югра мўев государственной библиотека хот немасыя 90-мит ола ювум ёмҕахатлал постас па «Непекҕаң нурма» щитал альщасы. Муй щирн тамхатл Государственной библиотека вэл па арсыр лўвел мосты рэпатайдал лэщатл, щи вер олҕаңан ма сырыя лўв кэща неңал Евгения Финк иньщассем.

«Непекҕаң нурум» ёмҕахатл вэс

Евгения Александровна, муй щирн тамхатл нын хущана Югра Государственной библиотека вэл па рэпитл?

► Ма щиремн, шеңк яма, вешката мўң округ киникаев лўңатты хотэв арсыр вошҕаң ханнехэйт пида рэпитл. Тамхатл библиотека хотэв 90-мит ола питум ёмҕахатлал посталўв. Щи пата тата немасыя «Непекҕаң нурум» ёмҕахатл ин камн лэщатсўв. Мўң хущева арсыр вошҕаң киникайт лўңатты ханнехуятат ийха актҕащсҕат. Итэх ёхлўв па неңлўв там эмҕащ па тевҕаң хатдыенҕан ям арат тынестылэтҕасты хәрҕат версҕат, кимит ёх па сыр-сыр эмҕащ верантты тҕхет пўншсҕат па айлат ёх тата сыр-сыр ёш рэпата верҕата вөнлталдҕат. Кашаң тҕхи хуща иса тэдыева арсыр киника шивалҕатыя рҕхл. Щи киньща тыв актҕащум хэйт па неңат библиотекаева панҕан тўвум непекат мойлалдҕат. Матты верҕата там хаталн нҕаң ал катлҕаса па ищипа киникайт ёша питлҕат.

Нҕаң, алпа, веритлҕан еша Югра Государственной библиотека тывум верҕат олҕаңан мўңева матты айкел лэщаттыя?

► Ма вўтыщҕалум лупты, хуты там округев мўв киникайт лўңатты хотэв вэйт дор тылҕащ ветмит хаталн 1934-мит олн Остяко-Вогульск вошн немасыя щи пўншсы.

Щи вҕн вер эвалт катра пурайн «Ханты-Манчи шоп (шой)» газета хуща неман ямкем вҕн айкел ханшман вэс. Щи пурайн, вантэ, мўң округев Остяко-Вогульской национальной округ нем тайс. Мет олҕаң йилпа лэщатум библиотека хотн и не иса рэпитас. Араттелн щи хота киникайт лўңатты иса 349-кем ханнехэ яңхмал. Ёхатшҕак тәп илем ол мҕр яң пўш арата щи непек лўңаттыя ханнехуятат ийса. Щалта па сыр-сыр ям па йилуп киникайт щив ищиты ал хуятат кашаң пўш тәсҕат па тынды-пелды щитат библиотека хота тәсҕат па ал щиты мҕсҕат.

Евгения Александровна, муй нҕаң веритлҕан Государственной библиотека Югры эвалт мўңева пугартты, муй щирн лўв рэпитл па тамхатл вэл?

► Ма щиремн, мўң тата шеңк ям па эмҕащ универсальной библиотека хот щи тайлўв. Араттелн тата па тамхатл мўң хущева 85 ханнехэ иса вэл па ар мосты рэпатайт тәса лэщатл. Арсыр структурайт па отделат тата па тайлўв.

Вантэ, мўң округев киникайт лўңатты хотэва кашаң пўш арсыр ханнехуятат юхтыйлдҕат. Щи киньща тата художественной литература хот йит тайлўв, отраслевой литература хот йит па вэл. Ёмҕахатлал лэщатты хот йит па версўв. Ма нҕмастемн, мўңева мет мосты тҕхи – щит отдел

▲ Е.А. Финк. В. Енов верум хурҕаң

▲ Н.М. Постика эви пида рэпитл

обслуживания, мата ут хуща щив юхатты январемат, хэйт муй неңат непеканух ханшлдыйт.

Щи тумпийн обслуживания тҕхи па вэл, мата утэва мөшҕаң хуятат кашаң пурайн юхтыйлдҕат. Щалта краеведческая литература, библиография тҕхет мўң хущева па рэпитлҕат. Щив округев луватн вэлты верҕат ямсыева ийха акатлдыйт. Щимҕащ краеведения немуп тҕхия поэтат па писателҕят йилпа муй сыры олҕат пурайн еслум непекат иса ийха тайлдыйт. Югра мўев

киникайт лўңатты хотэв эвалт Президентской электронной библиотека хота па питты веритлўв. Мосл лупты, хуты щимҕащ арсыр верҕат тумпийн «отдел внешних коммуникаций» тайлўв, щитэв ищи шеңк мўңева арсыр рэпатайт лэщаттыя нёлт. Щалта «отдел автоматизации» тата па вэл. Щи унтасн мўң библиотека хотэв ар щирн тәса па тўңщирҕаң рэпитты щирҕат иса тамхатл вҕнты тайл.

Пугар ханшҕа:
Владимир Енов

Ас нопатты тылдьщ 2025-мит олн Санкт-Петербург вошн вэлты Увас мират институт 95 ола питум ёманхатл, постатыя питл. Тата мосванан, вэщ тылдьщ 23-мит хаталн, ма щи вошн вэсум па немасыя А.И. Герцен ики Российской государственной университет хота янхсум, мата тэхия Увас мират институт луңман вэл. 30-кем ол мултас юхлы пелды ма ищи щи тэхийн литературной факультет хуца Ленинград вошн вэсум па вэнлтыйлсум. Ин там күтн эмаш вэс уша паватты, муй щирн Увас мират институт тамхатл, вэл па рэпитл. Щи пата щата лүв кэща неңал Софья Александровна Урун пида вэйтантийлсум па ймкем хүв мин күтемм путремасман.

Муй щирн Увас мират институт вэл па рэпитл

Увас мир институтн

С.А. Урун. В. Енов верум хурат

Софья Александровна, еша нәң вердан олған матты айкел, мўнева тўва?

► Ма тамхатл, Увас мират институт кэщяя вэллүм. Там вэнлтаты тэхев катра пурайт вўш эвэлт А.И. Герцен немпи Российской государственной педагогической университет лунман вэс. Ма, вантэ, Амурской область мўвемн сема питсум па иса айтедн енумсум. Рәтемм-щирем эвенкәт увас мир эвэлт манл. Ашкола юпийн там Увас мират институтн вет ол мәр елды «учитель культурологии и истории» щирн па вэнлтыйлсум. Щи киньща 2000-мит олн вэнлтаты верем сунуптасем. Эхәт аспирантураем хуца па тата вэнлтыйлсум. Щи киньща па 2005-мит олн кандидатской диссертация

непек холумсум па «Кафедра этнокультурологии» хуца ассистент не щирн иса сырыя вэсум па рэпитсум.

Щәлта доцент неңа йисум па кәт ол юхлы пелды Увас мират институт хуца кэща неңа паватсыюм.

Муйсәр увас мират институт хуца тамхатл, вэнтэ вэнлтыйлдәт?

► Мўн, вантэ, катра пурайт вўш эвәлт па ин тамхатл, вэнтэ вэнлтаты тэхева иса Россия мўвев увас мират тыв вэнлтыйлты немасыя вўлүв. Щи пата Российской Федерация 28-кем арсыр мўвәт эвәлт тыв айлат хәннехуятәт кашәң ол товийн ийха әкәтлүв. Идем олн аршәк пух па эви тыв юхәтл, кимит олэвн па еша шимәлшәк няврем ликумл.

Арсыр увас мират мўн хуцева юхтыйлдәт. Имудты ишәтн нганасан әх ймкем ар юхәтл, итәх күтәтн па дыв иса әнтәмәт. Там пўш мўн хуцева иса хәлум ительмен эви Камчатка мўв эвәлт вэнлтыйлты юхтәс. Щит, вантэ, шеңк ай мир. Немудты ишән щи арат ительмен айлат әх мўн хуцева ән па вэс. Щи пата там олэвн мўн әл тәп нух амәтсүв шимәш вулаң вера. Тәп тәнял ол мўн институтэва 22 арсыр увас мират эвәлт вэнлтыйлты айлат әх тыв юхәтсәт. Мет ар хуят лыв күтәдн юрн мирев эвәлт ликмас. Вантэ, щи юрнәт хәшум оләтн арашәк йисәт. Щи пата аратедн тәнял ол пурайн 35 юрн няврем мўн хуцева елды вэнлтыйлты питсәт. Кимит тәхия тыв юхәтты айлат әх күтн эвенкәт, хәлмит тәхия па хәнтәт

юхәтсәт. Мет юхи хәшум тәхета арпеләк мет ай увас мират тәп-тәп итн муй кәтн питләт. Мўн Россия мўвевн, вантэ, щимәш мир ймкем ар, щит: юкагирәт, селькупәт, алеутәт па па әх. Щи тумпийн эвенәт, чукчайт, долганәт, мата хәннехуятәт шеңк йма рәт ясәңдалн хошләт, вәлты-холты щирләл, вой-хүл велпәс па вўлы лавәлты верләл тўңширәңа ин там хәтләт вўш вэнтэ тайләт. Ма щиремн, мосл лупты, там йисәвн вэнлтаты верел сунуптаты кемәтн шеңк йма рәт ясәңдалн дыв күтәдн путремәлдәт юрнәт па чукчайт, эвенәт, долганәт, нанайцәт, ульчәт. Российской Федерация арсыр увас мўв йирәт эвәлт институтэва айлат хәннехуятәт вэнлтыйлты юхәтләт.

Нявремәт вэнлтаты әхлүва-неңлүва, алпа,

ищиты ши хәннехәйт ин хәшсәт, мәта утәт сырыя нынән Ленинград вош вәлум пураитн вәнлтәсәт. Мосән, па ар пеләк хә муй нә пиршамәсийт па антәма тәм нуви тәрмев илпийн ийсәт.

Тәнял 2023-мит одэвн Мария Яковлевна Бармич сурма питәс. Лүв араттелн 90-мит од вәс па мўңева шеңк ар унтас верәс. Щәлта па тәта мосванән ищиты Нина Алексеевна Лыскова антәма йис. Па ищипа мўң хушева шеңк ям вән хәннехәйт вәлдәт па айлат пухәт-эвет тўң-щирәңа па вещьката ин тәм хәтләт вўш эвәлт па елды вәлты-холтыщирелн арсыр верәта ши вәнлтәдәт.

Софья Александровна, муй арат нявремәт вәнлтәты хәйт па неңәт нын иса тәйләты, муйкем пух па эви кашәң ол мәр Увәс мирәт институтн вәнлтәйл?

► Профессорско-преподавательской тәхет хуца тәмхәтл вўшәтн институтн 40-кем хәннехә араттелн вәл па сыр-сыр верәта айлат әхлүв тәта вәнлтәл.

Студентәт эвәлт ищиты кашәң ол мәр тәта 240-кем муй 250-кем ай әх иса тәта вәнлтәйлман тәйлүв. Ар пеләк пух па эви, вантә, иса магистратураин па итәх муртәң хәннехуятлүв аспирантура хуца па вәнлтуман тәта вәлдәт.

Щәлта Увәс мирәт институтәва, мәта утәв А.И. Герцен ики немуп РГПУ тәхи хуца хәншман вәл, мўң кашащты договор непекәт щирн ай әхлүв вәнлтәты вўлүв. Вантә, кашәң йилуп олн 50-кем бюджетной тәхетн институт немасыя университет эвәлт катлуптәды. Ши киньща щит эвәлт 30-кем тәхи целевой поступления

щирн мўңева юканти. Щурәс мудтас заявления непек кашәң пўш мўң институтәва айлат пухәт муй эвет эвәлт юхтыйл. Тәп щимәщ әх мўң хушева елды вәнлтәйлты вўдыйт, мәта хәннехәйт вещьката па яма лыв экзамендал дзәщәттыя веритсәт. Ма нәмәстемн, целевой щирн тәм пураитн ищипа кеншәк мўң институтәва юхәтты па елды вәнлтәйлты. Ши киньща ин хәшум 20-кем бюджетной тәхия мўң немасыя Россия луваттыин тәм күтәтн вәлты арсыр многопрофильной педагогической колледжәт етшуптәтыя ай әх немасыя па тыв вўлүв. Сырыя, вантә, щимәщ колледжәтн рәпитты кәща әх пила мин күтәвн и нумәс верлүв. Щәлта педколледж етшуптәты пухәт па эвет елды мўң хушева экзаменәт мәләт, иса тыв вәнлтәйлтыя ши юхәтләт.

Муйсәр специальность щирн нын хуцана тәмхәтл, ай әх иса вәнлтәйл?

► Мўң хушева двухпрофильной бакалавриат щирн пухәт-эвет вәнлтәйлтыт, щит: «рәт ясәң па рўщясәң», «этнокультурология па история» па па ар щирн.

Тәм йисн мўң йилуп программайт дзәщәтсүв, щит: «рәт ясәң па китайской ясәң». Катра утәт эвәлт ищиты «рәт ясәң па рўщясәң» немасыя тәта хәйсүв.

Щәлта йилуп щирн па ин «этнокультурология па нявремәт дополнительное образование» тәхи ищи тәса версүв, дәлн щәта айлат әх елды вәнлтәсийт.

Мўң хушева рәпитты хәйт па неңәт нәмәсләт, хуты елды айлат әхлүва ищи дополнительной образования верәт мосмитләт. Рәт ясәң пелы

Увәс мир институт музей хот

Вухәл мир учёной не М.П. Вахрушева па лүв хәншум непекал музей хуца

таләсты ай әх ищипа ар пеләк «рәт ясәңа па рўщясәңа» тәм йисн вәнлтәйлты араттелн мәнләт. Ши хәннехәйт эвәлт әхәт ям нявремәт вәнлтәты әх айн-айн тывләт.

Софья Александровна, муй арат пух-эви тәм олн нын институтн ймсыева етшуптәс па арсыр кәртәта па вошәта Россия мўв луватн рәпитты мәнәс?

► Мосл лупты, кашәң ол ищипа ши арат хәннехә, мәта хуятәт па тәта вәнлтәйлдсәт, институт араттелн ән етшуптәсәт. Итәх пухәт-эвет вәнлтәйлты вердал вушкәсәт па юхи мәнсәт. Тәп мет ушәң-сәщәң әхлүв тәта ймсыева вәнлтәйлдсәт па диплом непекәт еша холумсәт. Тәм пўш араттелн 40

хәннехә мўң институтәв етшуптәс па Россия увәс арсыр йирәта юхлы пелы ши мәнсәт. Мўң хушева, вантә, ши вер ям, хуты увәс мирлүв пухәт па эвет мет олән этаж хуца вәлдәт. Щәлта па вәнлтәтыя хәл-мит этажа кашәң пўш яңхләт. Ши вер тумпийн лыв вәлты увәс мўвдал эвәлт вухәң нәтупсийн па кашәң тыләщ мәр иса китлүйт. Ма щиремн, мўң хушева арсыр ай увәс мир нявремәта вәлты па вәнлтәйлты шеңк ям па әмәщ. Вўтыщәлума щиты лупты: «Мўң хушева айлат пухәт па эвет вәнлтәйлты кашәң олэвн па ат юхәтләт!».

Путәр хәншәс:
Владимир Енов

Сырыя шэшты увас миров айлат хэ Артём Тарлин

Саранск вошн вэлум вэйтонтупсыя «Национальная школа лидерства» мўң округев эвэлт Артём Тарлин яңхас. Лўв Касум вошн Нуви сәңхум район хуща вэл, 22 ода йис. Ин лўв «Центр Историко-культурного наследия «Касум ёх» немуп тайхийн методиста рәпитл.

▲ Ая вэлум пурайн ащел пида

Ащел Юрий Кузьмич Тарлин щит йис-тедн вўлы тайты ёх эвэлт вэлты хәннехэ, аяшак вэлмалн лўв хўв мәр увас миров кәсупсийн кәсәс. Аңкел Валентина Григорьевна Тарлина (Кондина), лўв па Вань-

щават кәрт эвэлт, ашко-лайн рәпитәс, ин па йис пурмәсәт ёнтәсты верн вэл па мир пида ши верәт елды тўвман рәпитл.

Артём ясаңан, мет сәмәңа лўв ая вэлум вердал тайдәлэ, хән лўв аңкел-ащел пида вулән

▲ Аңкел пида

кәртән вәсәт.

» *Атдән хулыева улдәт, ма тәп вўлы ләңханьшуп сый хәллум, имухты нух рәкәңлум па вәншәк ёхдәм кўритлум. Луплум, ши, вўлэта пәсәң пунты мосл, – лупәл аңкел.*

▲ Вўлэт пида

Артём аңкел-ащел пәда вәра сәмәңа вэл, лын хуты йис вэлупсы лўвела ванлдәсәңан.

» *Вәнтән ащемн вәнд-тәсыюм, муй вўрн кашәң вўлы уша верты. Лўв эвәлтәла ма тыншәң сәвты вәндсум, юх пида рәпитты, – лупәл лўв.*

Ащелн вәндтум пәта тәм айлат хәннехэ иса йис верәт яма вәллэ, муй вўрн әхләт, лухәт, хопәт верты, муй вўрн

йис юнтты утәт верты па арсыр верәта.

Аңкел Валентина Григорьевна лупәс:

» *Артёмка вәра каркам няврём вәс па ишимурт мўң ясева хәләнтты вер тайс. Садикән вәдмалн иса верәт лўв сахтәла верәнтәс. Щирн мўң юхан хонәңән вәсүв, щәта хәтәтляты рәпәт вәлләт, щит Амня юхән хуща. Щирн лўв сахтәла лўв лух ваттемәл па ши, рәпа хәтәтляты мәнл. Ая вәдмалн иса пўш няврёмәт пида яма юнтәс, лўв киньщела вәншәк няврёмәт пида иши. Щирн мәнәма кәдәс, тәм няврём вәлупсы әшәт хўват сырыя шэшты питл. Лўв ясаңәла, лўв партум верәта няврёмәт яма хәләнтсәт. Щәлта па лўв няврёмәт пәда вәра сәмәңа вәс. Мўң хотәв хонәңән сохәл эвәлт рәп верман тайсүв, щәта ши воштел, няврёмәт хәтәтлясәт па и щәта ар щира юнтсәт.*

Щәлта па аңкел путәртәс, муйсәр нумсәтн, муйсәр верәтн лўв няврёмәл ая вәдмалн вәс. Лўв ясаңәлн, пухл иса пўш вәнт мўвәт яма вәслә, лын яха туләх әкәтман яңхсаңән, воньшумәт воньщман яңхсаңән:

» *Лўв мәнәма мет нәтты хәя вәс. Ши киньща па хә хуят верәт яма верәс. Иса пўш мулты нюхәрман вәс, мултсәр ай хопиет верәнтәс, ай сотпиет. Мулты утдәл яма тывийлдсәт, мултәл па ән тывилдәс, иши мурт щитдәл верман ши омсәс. «Выжигатель» пида па рәпитәс, щит хуты тўтәң ут. Ма лўвела немд ясаң ши пәта ән лупийлдсум. Ин хуты иса лупләт, щимәщ верәт верты ән рәхл, тәмәщ верәт верты ән рәхл. Артём муй верты*

^ Вүлең ёх кәсупсийн

^ Кәсупсы ёх пида Ёмвошн. В. Тарлина китум хурәт

каш тайс, немәлт ясаңан
ән лупийдсем. Кашл щира
щи вәс.

Валентина Григорьевна
па путәртәс, муйсәр
нумәсн няврәмл вәс,
муйсәр рәпата олаңан
нәмәсәс:

» Лүв арсыр войт пәда
вера сәмәңа вәс. Ая вәл-
малн иса пүш амп кири-
ләс, мұң Пушок немуп
амп тайсүв. Кирләлэ, лух
нымәтл па ши войен лүв-
ты лухән ши тәтыяллэ.
Әхәт па пухем иса пүш
әшкола па район лухән
кәсупсийн кәсты ши пи-
тәс. Вәншәка ювмалн па
няврәмәт пида вүлүйн
кәсты питәс, ёхдал күтн
иса сырыя питыләс, олаң
тәхи ёша павтыләс. Щәлта
па нумәс тайс войт ямәл-
ты вера вәнлтыйлты, әхәт
па ши нумсәл йира питәс.
Лүв хуты нәмәсәс, ветеринар
– щит войт пида
яха вәлты вер, мосәң, па
уколәт, прививкайт верты,
дыпи мәш уша верты па
ямәлтәты ши олаңан ән
па вәслэ. Манәмәслум, ши
пәнта ки лүв доляс, алпа,
ям ветеринара йис.

Әңкел па арсыр ушхүль
путрәт няврәмәл ай вә-
лум олаңан тайс:

» Ая вәлмалн мин ванкүт

щорәс мұва яңхийлсумн.
Лүведа вера әмәщ вәс
сыр-сыр мұвәт вантты.
Ипүш ма эвәлтәма мулды
«землетрясение» вохты
питәс. Щирн лүв нялкәм
ола тәп йис. Щимурт
вохәс, холдәты, үвты питәс.
Щәлта мулды вүрн уша
йис, щит лүв глобус вохәс.

Әңкел әмщәлуман
Артём ям верәт олаңан
путәртәс:

» Лүв худна ай вәс, хән
мотор хопн яңхты питәс,
мұң хуты юхан тум пе-
ләкн вәсүв, щәлта па лепн
хопн яма яңхәс, тәлн па
снегоходн яңхты питәс,
вулең әхәлн па иши яма
яңхты хошәс.

Артём ясаңан, хән лүв
әшколая питәс, щирн
нюр па щира вәлупсәл
керләс, ар ут вәнлтәты
мосәс. Лүв яма вәнлты-
ләс, әңкелн сырышәк
лүңәтты вәнлтәсы:

» Мин лүв пицәда библио-
отека я хәншаньщ-
сумн. Лүведа вера әмәщ
вәс увәс мұвев хәншты
ёх киникайт лүңәтты,
тәм хәтл вәнта Еремей
Айпин, Юрий Вәлла
непекәт лүңәтл. Худна
верашәк ай вәс, киника
тыныты тәхетн, мосты
киникайт пириты вер

^ Саранск вош хуца

тайс. Щәта тынесты ёха
щит ушхүль вер, Артём
нәпәт няврәмәт хуты ән
па лүңәтләт. Әшколайн
лүв иса пүш ёха нәтәс-
ман вәс, няврәмәта нәтл,
вәнлтәты ёха иши нәтл.
И нәптәң ёхдал пида
ләхсәңа вәс, вәна ювум
ёхдал пида иши ям ясаң,
ям путәр вәйтәл.

Әшкола юпийн Артём
Нуви сәңхум вошәң по-
литехнической колледж
етшуптәс па армияя яң-
хәс. Әңкелә ши нәпәт
верәт олаңан путәртты
иши әмәщ:

» Әшкола эвәлт лүв
иса пүш ишәк непекәт
юхи тәтыяс па мултсәр
дипломәт. Хән әшкола
етшуптәс, мұңева нявре-
мев пәта иши ишәк

непек мойләсы. Ишәк
непекн мәсыюв, хән лүв
колледж етшуптәс, армия
эвәлт иши ишәк непек
юхтыләс, муй тәхийн ня-
врәмев пәта минемна ям
вүща ясаң хәншман вәс
нумсәң, каркам няврәм
енмәлтумемн пәта.

Тәмхәтл, Артём иши
арсыр вер яма верл, увәс
мирев елды вәлты олаңан
ар ям нумәс тайл. Кашәң
ол лүв вулең ёх ёмәңхәт-
ләң Касумн кәсл. Ёмвоша
Югра кәща вүлең ёх кә-
супсыя иши иса пүш юх-
тыйл. Хопн кәсты тәхетн
вәлдял, па кәсл, па арсыр
тәхета лүв увәс мирев вә-
лупсы вандуман яңхийл.

Путәр хәншәс:
Пётр Молданов

АҢКЕМ ВӘЛУПСЫ ОЛҘҢАН

▲ Н.Е. Полуянова

▲ Н.Е. Полуянова эвеңәләл и хиднеңәл пила

Сүмәтвошн хәтл мәр ай няврәм тайты тәхийн Валентина Николаевна Охрименко рәпитл. Лүв аңкел Нина Еремеевна Полуянова вәлупсы олаңан нәмәлмәс. Мосл лупты, аңкел вулаң даль елпийн сема питәс, щирн лүв вәлупсәл ши пурайн вәлум мир пила ихурпия давәрта вәс.

вошәң хұлкомбината рәпитты китса. Щиты лүв Сүмәтвошн иса рәпитәс па вәс. Икел Николай Ефимович Полуянов пила йма вәсәң па кәт эви енмәлсәңан. Ин хидне па хилы тайләңан.

Лүв эвел Валентина Охрименко (Полуянова) 30 ол «Малышок» немпи хәтл мәр ай няврәмәт тайты хотн рәпитл. Лүв 2019-мит олн Сүмәтвош район «Воспитатель года», 2020-мит Ёмвош округ «Педагог года» немпи кәсупсийңанән нух питәс. Йм рәпатайл пәта 2022-мит олн Россия мүйев вәндтәты вер тәты министерства эвәлт ишәк непекин мәсы.

Интәм вәнты эвеңәләл аңкел нәмман тайләңан. Вантә, лүв даль пурайн енмәс, щирн тарум па вешкат хәннехәя вәс.

Путәр хәншәс:
Светлана Новыхова

Валентина Николаевна лупәс:

мүң хоттед ёхлүв пила хурәң альбом вантлүв па мүң аңкев йм нумәсн давәлман тайлэв.

иса пурайн мис пәсман рәпитәс. 1943-мит олн ащел даласты вўса, еша и тәлкем мәнәс па непек юхтәс, уша йис, па мүйвн вуракәтн дыләл вўса.

» *Шеңк атум пура юхтәс, – щиты путартәс Нина Еремеевна, – нянь норма вәс, муй па тайсүв, иса даласты ёха китсүв, дәдн сорашәк вурак ёх әхтыйн нух питты.*

Даль юпийн Нина ашколая мәнәс. Лапәт класс етшуптумал юпийн пәщта непекәт тәтыдәты питәс. Елды вәндтыйлды шеңк ләңхас па йм рәпата вәйтты. Щирн 1956-мит олн Салехард воша мәнәс па хұл комбинат фабрично-заводской ашколайн вәндтыйлды питәс. И тәл щәта хұләң консервайт верты вәндтыләс па елды Сүмәт-

» *Омем хүйвн әнтәма йис, тәп лүвел нәмман сәмлүвн тайлэв. Лүв шеңк йм, амтәң, сәмәң хәннехәя вәс. Вәлупсәл хүват икел, няврәмләл, хилыдал сәмәңа тайс. Ши тумпи ар ол хұл эвәлт епләң летутәт верты тәхийн апрәңа рәпитәс. Мүң лүв пеләла вантмевн юрашсүв! Мүң ай пураев вўш эвәлт нәмлэв, кашәң ёмәңхәтл пурайн, щит Ас нопәтты тыләщн вәлум 1-мит хәтләң, щәлта Вулаң дальн нух питум 9-мит хәтләң па Ас потты тыләщ 7-мит хәтләң аңкев опраш немл сыяңа сащәс. Мин апщем пила ши пурайн шеңк амтәңа па юрәңа вәсмән. Аңкев щикүш ләл, тәп әрәң неңия вәс. Лүв минемн иса йм вера, тәса вәлты вәндтәслә. Интәм*

Нина Еремеевна Полуянова 44 ол Сүмәтвошн хұл велпәс комбинат тәхийн рәпитәс. Лүв 1957-мит олн щив рәпитты вўсы па 2001-мит олн рәпитты вулуйс. Щәта йм щирн рәпитмал пәта арсыр ишәкты непекәт, «Знак почёта», «Ветеран труда» па па мевл посәт тайс. Ши тумпи лүв хурл «Доска почёта» тәхийн вәс.

Нина Еремеевна Полуянова 1939-мит олн Тюменской область Дубровской район Тәпәл вош пўңәлн вәлты кәртән сема питәс. Ащел Еремей Константинович Шевелев, хұл велпәс хәя вәс, аңкел Анна Ивановна

▲ А.С. Истомина

▲ Имет пида вайтантупсы

«Потум союм» шуши мир тәхи рәпата олаңан

Нуви сәңхум район Касум кәртән «Потум союм» нәмпи община рәпитл. Ма тәм тәхи кәща не Анна Степановна Истомина пида тәнял сүс Югорск вошн «Шуши мир. Мўв-авәт. Нефть. Поступсы» ләщәтум вән мирхотн вәйтантийдсум па путәртсум.

Анна Степановна, муйсәр верәт нын тәләты?

та катлум хұләт па әкмум воньшумутәт тәләты?

► Мўң община ехлүв пида арсыр воньшумутәт әкәтлүв па хұл велпәсләлүв. Мўң тәхев нәл ол рәпитл. 2020-мит олн мосты непекәт ләщәтсүв. Общинаев Касум кәрт пўңәлн вәл. Щәта мўң рәт вүт кәртәв тәйлүв, хұл велпәсләты пәта мосты лицензия непек тәйлүв. Общинаев хуца лапәт хуят рәпитл.

► Щи вер еша лавәртшәк мәнл. Ин Емвошәң лүв сәттәла вер тәйты хә пида рәпитлүв. Воньшумутәт па хұләттәл пурайн еңк әш, лўңән – тўтәң хопн тәллүв.

Вух нәтупсәт еша холумтләты?

► И грант нәтупсы вух унтасн вән потәлтәты хушап,квadroцикл,мотор па хоп ләтсүв. 2023-мит

олн «Хұлдор мәлңәт сьс-таматайты пиллүв» нәмпи вер тәсүв. Щи унтасн кәртәң мир пида Хұлдор пўңәлн юхан питәр сьс-тамтсүв. Хәлмит вер – щит «Ма мўвем – Хұлдор». Щи вер хұват мўң Касум кәртәң еха, мойң мира Хұлдор кәртәв олаңән путәртсүв. Истелн тәта хұл велпәсләты хәнтәт вәсәт, щирн кәрта щимәщ нәм мәсы. Ма әңкем, аңқаңкем, аңщащем щи кәртән хұл велпәслуман вәсәт. Ма щи кәртең сә-мемн тәйләем. Ма щәта сема питсум, енумсум. Мўң щи кәртвантты щира нявремәт па мойң ех тәтьлялүв. Щи кәрт Касум кәрт пўңәлн вәл, щирн щив сора мәнты рәхл. Интәм щәта тәп кәт-хәлум хуят вәл. Катра пурайн щит вән кәрт вәс.

► Щи вера мўң Елена Терентьевна Федотовайн па Марина Викторовна Кабакова (Молдановайн) вәндтәсыюв. Лын Касум кәртән немасыя вәндтәты хәрәт ләщәтләңән. Щи тумпи дьн вәндтәсңән, муй щирн грант вух унтасн ләщәтум вер юпийн отчәт непек хәншты мосл. Мўң дьнана вән пәма-щипа луплүв.

Анна Степановна ястәс, лүв ар ол «Казымской» совхоз хуца вухсар вой вантман рәпитәс. Щи юпийн Касум әшколайн пўт кавәртты неңа вәс. Пенсияя мәнмәлн «Потум союм» нәмпи община пўншәс.

А.С. Истомина ясәңдал щирн, лүв велщи «Шуши мир. Мўв-авәт. Нефть. Поступсы» мирхотн вәс. Лүв тәта арсыр хәрәта яңхиләс па уша верәс, муйсәр поступсәт, нәтупсәт шуши мир общинайт пәта вәлләт.

▲ Юхан сьс-тамтты пурайн

Ар шуши хуят ястәләт, лывела грант нәтупсы вух вохты пәта мосты непекәт лавәрт ләщәтты, нәң щи вера немасыя вәндтәйләсәң?

Людмила Теткина
Хәнты ясәңа тулмащтәс:
Людмила Гурьева

ВКонтакте хуца «Потум союм» тәхи эвәлт вўюм хурәт

Ханты акань верты щирят

▲ Вайтантупсыя юхтум неңәт. И. Фирсова китум хурят

Кашаң мўвтел мир хуши юнтупсәт күтн аканят вәлдәт. Увәс мирят хуши акань ёмаң хураса вәл. Аканят мухты нявремәт шуши мир вәлупсы олаңан уша верләт. Катрайн эвиет акань пила ютсәт. Мет мосты аканят дыв пәтәла – щит тунты онтупн улты аканят вәсәт.

Аканят арсыр утәт эвәлт верты рәхл, щит сухта, юх, кев, вой дүв, вой сух, нюки, васы ух сух, щашкан эвәлт вердыйт. Хантәт мулды-кем аканят щашкан сух пүләт эвәлт ёнтсәт, хурамаң ёрнасдал, щашкан сәхдал пәнтән талсәлдал, ухдал элты ухам пуныйдсәт. Аканьдал сырсыр щирн хурамтсәлдал,

щиты эвиет ёнтәсты вәнд-тыйдсәт.

Юнтутәт мухты ханты нявремәт ар щирәта вәндтыйдсәт, арсыр мосты утәт олаңан уша версәт. Эвиет аканьдал иса пәнән тәтьляслал, дүң кәрта, рыпака, турн хәра мәнәтәлн. Щимәщ аканят рәтләла мойдәсәт, муй па дыв иши аканян мийләсыйт. Щиты

эвиет аканят эвәлт тәлаң хоттелә ёх әктыйдсәт.

Мүң тәм пүш Нуви сәңхум вошн сух эвәлт ювәртты акань вәндтәты щира хәр әкәтсүв. Щи вер тәты пәта мүң ямсыева ләщатыйдсүв. «Иинтупие» немпи тәхия вәндата ювум имет вохсүв, мата неңәт пенсияйн рүтьщуман вәлдәт.

▲ З.Г. Агафонова

Мәнәма щи верн Зинаида Григорьевна Агафонова яма нәтәс. Лүв ар нявремәң хоттелә ёх ён-мәлдәл, юдн ар вер тәйл, тәп вән амәтн мәнәма нәтты кашащәс.

Вәндтәты хәрәв мүң «Акань» ванлтупсыйн пүншсәв, хута сырсыр щирн ёнтум па верум аканят юхтум мойң хуятәта ванлтәсүв. Щи юпийн юхтум неңәт акань олаңан әмәщ пүтәр хәләнтсәт, хутыса сух эвәлт ювәртум акань верты рәхл. Кашаң неңа ванлтәсүв па юкан акань верты нәтсүв. Дыв лупсәт, хути верум аканьдал ям щирн, давәлман тәйты питләлдал.

Вәндтәты хәрәв шеңк әмща тывәс, имет ям нумәсн, ям кашн юхи мәнсәт.

▲ И.К. Фирсова пүтәртәл, хутыса акань верты мосл

Ирина Фирсова

Ханты ясаңа тулмащәт:

Надежда Вах

«Хӑнты ясаң» газетаев лўңатты ешӑк мирлўв!

Ар ол юхлы пела мўң газетаев «Нӑх путӑр» рубрика етдийс. Шикем ям вер! Ипўш хэн Югра мўвев вулаң верӑт олаңӑн хӑншты?! Кашӑң хӑннехӑ вӑлупсӑл мӑр мулты нӑх верӑт вӑлдялӑт. Мет яма питл, хэн нын мўңева ши нӑхты верлӑн олаңӑн путрӑт китлӑты ки, мўң имухты газетаевн хӑншлӑлўв.

Ши пӑта, тынӑң шуши мирлўв, эмӑщ па нӑхӑң путрӑт gazeta@khanty-yasang.ru электронной пӑштаева давӑллўв!

Муй щирн ма хўл пила рӑпатая мӑнсум

Ипўш рӑпатая лӑщӑтыйлдемн нумса юхӑтсум, потум вўнш хўл рӑпатая вўты. Вантӑ, пухӑламан потум хўл ӑн делӑн, атӑлт деты па мӑрем. Хўдем непек хира пунсем па рӑпатая ши мӑнсум. Сырья мӑнема пӑльница вӑнта вўр мӑты мӑнты мосӑс.

Автобус остановка юхӑтсум, карты ӑхӑл давӑлман долълум. Я, ши «Газель» немпи карты ӑхӑла делдсум па хирем катӑлман ши мӑнсум.

Мӑнты ӑшем щикўш ям, тӑп и тӑхийн пай ӑша йис. Щиты омӑсман роман непек хирем кӑтна похнӑс па хўдем ил ши питӑс. Вантӑ, хирем непек эвӑлт верман вӑс, потум хўл эвӑлт, алпа, рава похнӑс па ши. Ма ўвты питсум: «А-на-на, хўдем ил ши мӑнл». Карты ӑхӑлн омсум мир тӑх щосн нӑха питсӑт, итӑх па хўдем катӑлты нӑтты вўратлӑт. И ими ўвл: «Ма катӑлдем!». Ил щикўш нюрийд, тӑп хўдем кўр-ӑдал мухты омӑсты тӑхи илпийн

елды «вӑшл». Елншӑк омӑсты хӑ нӑхман ўвл: «Я, ши, катӑлсем!». Ма юхлы амтӑна ўвлум: «Шикем ям, пӑмашипа-а-а!».

Ши мӑрн ишния вантлум, пӑльница хот ныла. Ким етсум, пӑльница лўнсум, ван сӑхем еңс-сем па кӑл мӑты хот йита хӑхӑлсум. Хирем па дӑмӑтсум пила гардероба мӑсем.

Я, ши, мосты верлам версум, рӑпатая хӑхӑлты мосл. Ван сӑхем дӑмӑтсум па ким етсум. Роман нумса юхӑтсум, хирем па а муй хута? Юхлы лўңемӑсум, хирем гардероб хуца дойдл.

Рӑпата вӑнты хӑхӑлман мӑнлум па нӑмӑслум, потум хўл нянь таклты муй щирн деты? Щирн нянь дӑтты мосл, лапкая лўнсум, хирем немасья лараша пунсем, туман нялумн лӑп тӑхӑрсем па нянь кӑншты мӑнсум. Нянь дӑтсум, вух сухуптӑсум па ким етсум.

Рӑпатая юхӑтсум, нӑхлум, эви-ӑлама луплум, муй щирн хўдем карты ӑхӑлн «вӑшӑс»! Ван сӑхем щикўш еңхты вўтыщӑсум, а-на-на-а-а, нянь дӑтсум, тӑп хўдем па лапкайн хӑйсем... Па муй верты? Па ши ким етты мосл. Навӑрман лапкая мӑнсум. Хирем ларашн ул!

Щиты ши ма вўнш хўдем пила алаң саты Эмвош хўват ши яңхсум!

Путӑр па хур хӑншӑс:
Ирина Самсонова

Хӑнты мир вӑлупсы олаңӑн йис ясаң шӑпӑт

Йистелн хӑннехӑ па хуят пелы вантмалн уша верӑс, муй щирн яма па тўңа вӑлты мосл. Хӑнты мир хуца щимӑщ йис ясаң шӑпӑт тывсӑт. Щит хӑнты хӑнты газетаевн хӑншман вӑсӑт, ин лўңтаты!

Апрӑң ех кўтн енумлӑн ки, апрӑңа йилӑн.

Хӑннехӑ нем ӑн тӑйл ки, лўв оңтлы кўрӑң вой хурас тӑйл.

Хӑннехӑ пӑнт кўтуп эвӑлт керлӑс ки, лўв уяң пӑнт ӑн шивалӑл.

Ар олаңӑн кўш нумӑс ӑкӑтсӑн, тӑп щитлӑн вотн ара пултсайт.

Уйн юхӑтсайн ки – пўңӑл хӑен ал юрема!

Хўв пӑнт тӑйлӑн ки – ям немн мӑлайн.

Нумӑс пӑсты кўттӑйл, кўш хуйтат

па эвӑлт юхӑтлӑт.

Тарнӑң вера мӑнтӑнӑн – пӑлтапен юлн хӑе!

Мой хӑ хорн юхӑтсӑн, муя па леваса ўвлӑн?

Ма ӑшем ал менӑңа верӑ, нӑң ӑшлан ки хўвн менӑңсаллӑн.

Па хуят верум ут нӑңена хэн рўвл хойл, муй щит эвӑлт вущмӑлтӑты?

Хэн хӑннехӑ шӑка хойл, тӑп ши щирн нух верлӑл.

Вӑлупсы кӑт пелӑк тӑйл – и пелкӑдн пурты вой, кимит пелкӑдн

– вўлең войн.

Вӑн ӑш хонӑңӑн вӑллӑн ки, ар лӑхӑс вӑйтлӑн.

Ташӑңа па вещьката вӑлты лӑңхӑлӑн ки, тӑм хӑтлӑн эвӑлт олңитӑ!

Тӑлӑң пӑсан лўв щирӑлн ӑн омсӑнтал.

Вукмтӑн елпийн нумсӑн ищи мурт хӑлӑвта питл.

Ям ясаң тарум лык роммӑлда, долла.

Хэн давӑрт сурта хойлӑн, пӑнт олаңӑн ӑңкен па енмум тыхлӑн нӑмӑлмила!

Путӑр хӑншӑс:
Светлана Сатина

Имет еплӑн летутӑт кавӑртсӑт

Икет хопн кӑссӑт. И. Фирсова китум хурӑт

Полнавӑт кӑрта хӑлӑн, ӑмӑнхӑтлӑ янхсӑв

Кашӑн ол Ас кимӑлн вӑлты Полнавӑт кӑртӑн мир сӑма рӑхты па мосты ӑмӑнхӑтл постӑлӑт. ӑмӑнхӑтл Ас кимӑлн пӑншы, мет олӑн хопӑн кӑсупсы версы, щӑлта па хӑл нӑшты кӑсупсы вӑс.

Щи хӑтл тӑрум ӑтӑр кен вӑтые пулӑс, хӑтлӑн хӑтл вӑс. Ханнехуятӑт ӑмӑнхӑтлӑ ям нумӑсн, ям кашн юхӑтсӑт. Тӑм вӑн ӑмӑнхӑтл фестиваль щирн 2019-мит одн постӑты питсы. Елды нумӑс тӑйдӑт щи хӑтл мет вӑна па ӑмща лӑщӑтты, лӑдн аршӑк мир щив ат юхтылӑс.

Тӑм ӑмӑнхӑтлӑн кӑртӑн мир кӑтӑлн вӑйтӑнтыйлсӑт, путӑртсӑт, арсыр ӑмӑщ верӑт олӑнӑн нӑмӑлмӑсӑт.

Кӑсупсы сухнум юпийн кӑртӑн Культура хот пӑнӑлн вӑн этнхот версы, хута кӑртӑн па мойн арӑнӑкӑн мир лӑв арӑл па яклӑл ванлтӑсӑт.

Еша атӑлта ӑнтӑсты-верӑнтты хуятӑт хурамӑн пурмӑсӑт ӑвӑлт ӑмӑщ ванлтупсы лӑщӑтсӑт. Ищиты летутӑн кӑсупсы версы, Полнавӑт имет хӑл ӑвӑлт сыр-сыр еплӑн летут кавӑртсӑт: хӑлӑн нянят, хӑл хошум йицк па па утӑт. Кӑртӑн па мойн мир щи еплӑн летутӑт лӑсӑт па пӑмаципа ясӑт имета лупсӑт.

ӑмӑщ этнхот ванлтӑсы

Полнавӑт кӑща ӑх мет ям рыпакӑт ишӑк непекӑтн мойлӑсӑт, кӑсупсӑтн нух питум хуятӑт ищи мойлупсӑт ӑша павӑтсӑт.

Тӑм хӑтлӑн кашӑн хуят лӑв пӑтӑла мулты

мосты ут вӑйтӑс, вӑтӑн хуятлӑл пида вӑйтӑнтыйлӑс, путӑртӑс па ям нумӑсн юхи мӑнӑс.

Ирина Фирсова
Хӑнты ясӑна тулмащӑтс:
Надежда Вах

Ханты ясанг
(Хантыйское слово)
№15 (3651), 08.08.2024

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры

Издатель
Департамент внутренней
политики
ХМАО-Югры

Редакция

ВРИО
главного редактора –
Рагимова Н.В.

Телефон (3467) 33-24-02

Ответственный секретарь –
Вах Н.И.

Телефон (3467) 33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г. Ханты-Мансийск,
ул. Комсомольская, 31
тел./факс (3467) 33-17-52

E-mail: gazeta@khanty-yasang.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ООО «Новости Югры-
Производство» г. Сургут,
ул. Маяковского, 14.

Индексы 04393, 54393

Тираж 2166 экз.

Заказ 3192

Цена свободная

Газета
зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в
сфере связи,
информационных технологий
и массовых коммуникаций по

Тюменской области,
ХМАО-Югре и ЯНАО.

12+

Свидетельство о регистрации
ПИ №ТУ 72-00796
от 23 января 2013 г.

Мнение авторов публикаций
не обязательно отражает
точку зрения редакции.